

הרב חיים נבון

"יראת אלוהים": האם אין מוסר בלי אמונה?

1. "ויקם מלך קדוש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה פי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ. וישמינו עליו שרי מסיים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסקנות לפרעה את פתם ואת רעמסס. וכאשר יענו אתו פן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך. וימררו את חייכם בעבדה קשה בהמר ובבלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך. ויאמר מלך מצרים למלכות העברית אשר שם האחת שפרה ושם השניית פועה. ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא ונתנה. ותיראנן המלכות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים" (שמות א', ה-ז).
2. "אמר לו הקדוש ברוך הוא: רשע, מי שנתן העצה הזאת טיפש הוא. היה לך להרוג את הנקבות; אם אין נקבות, זכרים מהיכן ישאו נשים? אישה אחת אינה יכולה ליטול שני אנשים, אבל איש אחד יכול ליטול עשר נשים או מאה!" (שמות רבה א', יד).
3. "כך היו אומרים: נמית הזכרים וניקה הנקבות לנשים, לפי שהיו המצריים שטופים בזימה" (שמות רבה א', יח).
4. "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרים ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. והיה כי יראו אתה המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו" (בראשית י"ב, ב, יא-יב).
5. "ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי. ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה. ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי" (בראשית כ', ט-יא).
6. "והפחות הראשנים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלקם וייו אחר כסף שקלים ארבעים גם נעריהם שלטו על העם ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלהים" (נחמיה ה', טו).
7. "וכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרד בדרך ויזנב בך כל הנחשולים אחריה ואתה עירף ויגע ולא ירא אלהים" (דברים כ"ה, יז-יח).
8. "ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על פי ה' ויחננו בפרפים ואין מים לשתת העם. וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה'. ויצמא שם העם למים ויגלן העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא. ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט ויסקלני. ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתה מזקני ישראל ומטה אשר הפית בו את היאר קח בידך והלקת. הנני עמד לפניך שם על הצור בהרב והפית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעשו פן משה לעיני זקני ישראל. ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר ה' ביקרנו אם אין. ויבא עמלק וילחם עם ישראל בפרפים" (שמות י"ז, א-ח).

9. "ואין חפץ לך באמרך: והיכן יראת שמים? כי זה והדומים לו... אין יראת שמים אצלם אלא הזהירות מן החמורות, כמו שהוא אצל ההמון; ואמנם חובות המידות הטובות הם לא יחשבון מכלל יראת שמים, ולא ייזהרו גם כן בדיבוריהם כמו שייזהרו בהם אנשי היראה השלמה... ולא כל מי שאינו באותה המדרגה אפשר לומר עליו בסתם שהוא חסר יראת שמים" (אגרות הרמב"ם א, מהד' הרב שילת, עמ' שח).
10. "אם בהרים החזיק איש באישה, חטאו של האיש הוא, מות יומת האיש. ואם החזיק בה בבית, חטאה של האישה הוא, והאישה מות תומת. אם בעלה ימצאם הוא יכול להמיתם, כל עונש לא יהיה לו" (חוקי החתים, 197).
11. "כי ישכב איש את אישה הנשואה לאיש... ביודעו שהיא בעולת-בעל, ינהגו בנואף ככל אשר יצווה בעל האישה לנהוג באשתו" (חוקי אשור התיכונה, 14).
12. "כי תשכב אישה הנשואה לאיש עם איש אחר ונתפשה, יאסרום ואל המים ישליכום. אם ירצה בעל האישה והחייה את אשתו, אז יכול גם המלך ברצותו לחוס על עבדו" (חוקי חמורבי, 129).
13. "ולא תקחו כפר לנפש רצח אֲשֶׁר הוא רִשָׁע לְמוֹת פִּי מוֹת יוֹמָת" (במדבר ל"ה, לא).
14. "אם איש או אישה פרצו לבית איש אחר והיכו איש או אישה, את הרוצח לשארם הקרוב יסגירו, ובחר גואל הדם אם להמית את הרוצח, או להחיותו ולרדת לרכושו" (חוקי אשור התיכונה, 10).
15. "אין להתייחס בסובלנות כלשהי לאלה המכחישים את קיומה של האלוהות. שהרי על מי שמכחיש את קיום האל (atheus) אינן מקובלות לא ההבטחות, לא האמנות ולא הבריתות, שהם הקשרים היוצרים את החברה האנושית, ואין כל קדושה נודעת להן בעיניו; הרי הרחקת האל מכל הקשרים הללו, ואפילו זו הרחקה הנעשית במחשבה בלבד, מבטלת אותם כליל" (ג'ון לוק, **אגרות על הסובלנות**, עמ' 84).
16. "מה יהיה עליו, על הבנאדם, בלי אלוהים ובלי חיי העולם הבא? הלוא יוצא, זאת אומרת, שעכשיו הכול מותר, שאפשר לעשות הכל?" (פ' דוסטויבסקי, **האחים קרמזוב**, עמ' 744).
17. "לפני ימים אחדים פסל בית הדין לתביעות רגילות של מחוז צ'סטר (ניו יורק) עדותו של עד, שהכריז שאינו מאמין בקיומו של אלוהים. נשיא בית הדין אמר כי עד עכשיו לא ידע שקיים בעולם אדם שאינו מאמין בקיומו של אלוהים; שאמונה זו היא הנתנת אישור לכל עדות בבית המשפט; וכי אין הוא יודע על שום מקרה בארץ נוצרית, שבה הורשה עד להעיד בלי שתהיה בו אמונה כזאת" (א' טוקוויל, **הדמוקרטיה באמריקה**, עמ' 309).
18. "הם נפטרו מהאל הנוצרי, ועתה נדמה להם כי הם חייבים ביתר עוז להחזיק במוסר הנוצרי. זוהי עקביות בנוסח האנגלים. ועל כך לא נקפיד עם נשים מוסרניות נוסח [ג'ורג'] אליוט... אצלנו, השונים, שונה הדבר. מי שנטוש את האמונה הנוצרית, משמיט מתחת לרגליו את זכותו למוסר הנוצרי. מוסר זה בשום פנים ואופן אינו קיים בפני עצמו" (ניטשה, **שקיעת האלילים**, תרגום: ישראל אלדד, עמ' 96).
19. "אנו סבורים שאמיתות אלה ברורות מאליהן: שכל בני האדם נבראו שווים, ובוראם העניק להם זכויות שאין ליטול מהם, ביניהן: חיים, חירות והחתיירה אחר האושר" (הכרזת העצמאות של ארצות הברית).

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

20. "ודאי, אפשר להיות חילוני גמור ועדיין להרגיש תחושת שליחות – ללמד, לרפא, להיאבק בעוול או בעוני. אבל יש בתחושה הזאת שמץ של חריגה טרנסצנדנטית, מפני שהחיים כשהם לעצמם אינם משמיעים לנו קריאה. היקום שותק. הטבע אילם... הרעיון של 'היקראות' לשליחות הוא אחד השרידים האחרונים של הזיכרון הדתי שעוד מצויים בתרבות החילונית. מערכת חיים חילונית לחלוטין לא הייתה מותרתה מקום לרעיון זה, ולא הייתה מוצאת בו משמעות" (הרב יונתן זקס, **השותפות הגדולה**, עמ' 96).